

Struktura osadnictwa wiejskiego

System osadniczy Polski ma wybitnie policentryczny charakter, bez wyraźnej dominanty głównego ośrodka stolicy kraju. Drugą jego cechą jest silne rozdrobnienie jego elementów.

Struktura wielkości miast w okresie 1976 – 1993 uległa nieznacznym zmianom, charakteryzującym się wzrostem ogółu miast.

Tempo urbanizacji i koncentracji ludności, po okresie intensywnej industrializacji i budowie nowych wielkich osiedli mieszkaniowych, weszło w fazę umiarkowanych przyrostów.

W gospodarce centralnie planowanej dominowało ujęcie ogólnokrajowe i sterowanie rozwojem sieci osadniczej poprzez lokalizację wielkich zakładów przemysłowych i towarzyszących im osiedli mieszkaniowych (Huta Katowice, Police, Tychy, Bielsko Białe). Dopatrując się w funkcjach administracyjnych czynników rozwoju, zwiększono liczbę stolic nowych województw z 17 do 49 poprzez radykalną zmianę w 1975 r. terytorialnego podziału kraju.

Przejęcie do gospodarki rynkowej pobudziło samoczynne procesy rozwoju, ujawniające się szczególnie w dużych aglomeracjach (Warszawa, Poznań, Gdańsk, Kraków, Wrocław) oferujących najbardziej korzystne warunki dla kapitału zagranicznego.

Rezygnacja z uprzednio preferowanego podejścia unifikacyjnego pozwoliła na wydobycie różnicowań regionalnych, których istotnym wyróżnikiem jest poziom urbanizacji i tożsamość ludności. Biorąc pod uwagę te cechy można wyodrębnić 12 do 14 regionów opartych na wielkich ośrodkach miejskich, o zróżnicowanych możliwościach rozwoju. Najlepsza sytuacja gospodarcza i społeczna występuje w regionach zachodnich, zaś najtrudniejsza w północno-wschodniej części kraju, gdzie

poziom urbanizacji jest najniższy.

Tabela 1. Liczba miast według wielkości zaludnienia

Wielkość zaludnienia (w tys.)	Liczba miast	
	1976	1993
Do 10	474	437
10 ?	303	366
100 ?	30	41
Powyżej 1000	1	1
Ogółem	808	845

Źródło: Rocznik Statystyczny GUS, 1976 i 1994

Tabela 2. Struktura osadnictwa wiejskiego

Miasta o liczbie mieszkańców	Jednostki osadnicze			
	1976		1988	
	liczba	%	liczba	%
Do 200	18.396	42,5	19.646	48,9
200 ?	16.876	39,1	14.861	37,0
500 ?	5.607	12,9	5.111	12,7
1000 ?	2.369	5,5	517	1,4
500 i więcej	11	0,0	24	0,06
Ogółem	43.362	100,0	40.213	100,0

Tabela 3. Zmiany liczby ludności w miastach

Wielkość zaludnienia w tys.	Liczba mieszkańców			
	1976		1992	
	tys.	%	tys.	%
Do 10	2.230	6,5	2.027,3	5,3
10 ?	8.094	32,4	10.073,9	26,3
100 ?	7.696	22,3	9.955,1	25,9

powyżej 1000	1.463	4,2	1.644,5	4,3
Miasta	19.473	56,4	23.700,8	61,7
Wsie	15.055	43,6	14.717,3	38,3
Ogółem	34.528	100,0	38.418,1	100,0

Obraz Polski i funkcjonowanie osadnictwa muszą być postrzegane poprzez zróżnicowanie poziomu rozwoju poszczególnych regionów kraju. Są regiony, których dystans w poziomie życia i stanu zainwestowania w stosunku do państw zaawansowanych jest stosunkowo niewielki (zachodnia część kraju) oraz takie, których droga do osiągnięcia zadowalającego poziomu cywilizacyjnego jest jeszcze długa (wschodnia część kraju). W ocenie zdolności adaptacyjnych i gotowości do funkcjonowania w nowych warunkach, zasadnicze miejsce zajmują miasta o znaczącej sile oddziaływania na swoje bezpośrednie otoczenie (administracja specjalna, uniwersytety, towarzystwa społeczne, *mass media itp.*).

Zagospodarowanie przestrzenne miast i wsi i jego struktura są efektem okresu intensywnej industrializacji i ekstensywnej urbanizacji, charakteryzującego się terytorialną ekspansją miast.

W ostatnich dwudziestu latach można wydzielić trzy fazy rozwoju miast, tj. przyspieszonego wzrostu lat 70., stagnacji lat 80. i wejścia w nowy etap rozwoju lat 90. Przyspieszony rozwój miast związany był z budową wielkich zakładów przemysłowych, lokalizowanych głównie na Śląsku i w Warszawie oraz w wybranych miastach średniej wielkości. Zmiana podziału terytorialnego kraju awansowała 32 miasta średniej wielkości do stolic nowych województw, co wiązało się z budową nowych ośrodków administracyjnych. Ten preferencyjny rozwój miast odbywał się przede wszystkim kosztem miast średnich i małych będących uprzednio ośrodkami powiatowymi, i ograniczeniem rozwoju aglomeracji. Na wsi, przy utrzymaniu niezminionej struktury agrarnej, nastąpiła wymiana substancji materialnej i odczuwalna poprawa zaopatrzenia ludności w wodę.

Załamanie się gospodarki w latach 80 dotknęło wszystkie miasta w Polsce. Stopniowo i selektywnie zaczęto zatrzymywać lub ograniczać inwestycje zarówno przemysłowe, mieszkaniowe, jak i komunalne. Spowodowało to wielkie straty finansowe i wpłynęło na pogorszenie funkcjonowania miast.

Zmiana ustroju (1989) i wejście w proces zmian systemowych zaowocowały uruchomieniem nowych czynników rozwoju, jakimi stały się: prywatna inicjatywa i samorządność terytorialna. Przyrost nowej substancji miast jest najbardziej widoczny w wielkich aglomeracjach i niektórych dużych miastach, gdzie powstają nowe obiekty życia gospodarczego (centra biznesu, banki, małe i średnie przedsiębiorstwa, handel). Aktywność ta koncentruje się na obszarach śródmiejskich i podmiejskich. W miastach małych i na obszarach wiejskich nie nastąpiły większe zmiany.

Obecny stan zagospodarowania miast charakteryzuje się:

- znaczącą przewagą zabudowy nowej, powstałej w latach 60 i 70, w stosunku do starej; stan ten jest efektem preferencji nowych inwestycji, kosztem utrzymania istniejących zasobów. Zaniedbania spowodowane takim podejściem wymagają długotrwałych wysiłków ich przewyciężenia;
- luką infrastrukturalną a więc niedorozwojem systemów komunalnych, spowodowanym realizacją substancji miejskiej na zasadzie inwestycji towarzyszących inwestycjom przemysłowym. Nadrobienie zaległości, poprzez niezbędne uzupełnienia w obiektach i sieci oraz poprzez ich modernizację, jest pilnym zadaniem w najbliższych latach.
- wzrostem uciążliwości i utrzymującym się niedowładem komunikacji w mieście, spowodowanych skokowym wzrostem motoryzacji indywidualnej, rekreacyjną ruchliwością ludności i nasileniem się drogowego transportu towarowego;
- ekspansją przestrzenną terenów zainwestowania, przy

słabym wykorzystaniu terenów zainwestowania miejskiego. Dotyczy to zarówno obszarów śródmiejskich, gdzie pozostały rozległe rezerwy terenowe, jak i nowych osiedli, gdzie nadal istnieją możliwości intensyfikacji zainwestowania. Ten stan rzeczy jest skutkiem oparcia rozwoju miast na zunifikowanym, materiało- i energochłonnym budownictwie fabryk domów, wymagającym rozległych wolnych terenów:

- uniformizmem urbanistycznym i architektonicznym zarówno zespołów mieszkaniowych, jak i obiektów publicznych wpływających negatywnie na krajobraz kulturowy miast i samopoczucie mieszkańców tracących swoją lokalną tożsamość;
- utrzymaniem złego stanu środowiska miejskiego, tak pod względem czystości powietrza, stanu sanitarnego, jak i utrzymania zieleni miejskiej. W ostatnim okresie, wzrost samorządności terytorialnej rokuje poprawę tej sytuacji.

Adaptacja obecnego zagospodarowania przestrzennego miast do nowych uwarunkowań rozwoju, wynikających z wprowadzenia reguł gospodarki rynkowej oraz otwarcia Polski na Europę i świat, uzależniona jest w równej mierze od zachowań i stylu życia ludności miejskiej, jak i aktywności i sprawności zarządzania administracji publicznej.

Nie rezygnując ze spojrzenia całościowego prowadzącego do określenia podstawowych mechanizmów rozwoju, można stwierdzić, że strukturę problemową polityki przestrzennej tworzą trzy sfery: społeczna, ekologiczna i produkcyjna, uzupełnione zagadnieniami infrastruktury technicznej w skali ponadwojewódzkiej. Taka struktura pozwala na określenie powstających między nimi konfliktów, których identyfikacja i opanowanie prowadzą do realizacji, postulowanego powszechnie, zrównoważonego rozwoju, stającego się obecnie kanonem ładu przestrzennego.

Dla osób szukających pomocy w pisaniu prac z różnych dziedzin polecamy serwis [pisanie prac](#) z prawa, administracji,

zarządzania, marketingu, pedagogiki i wielu innych dziedzin.